

## اصلاح یک اشتباه تاریخی؛ فرش ایرانی هنر است یا صنعت؟

یک طراح، رنگرز و تولیدکننده فرش، از به کار بردن عنوان هنر - صنعت برای فرش ایرانی انتقاد کرد. <br#۴۷>

به گزارش سایت خبری پرسون، حضور صنعت در بخشی از فرآیند تولید فرش ایرانی، دیدگاه‌های متفاوتی را به خود جذب کرده است. اما آیا حضور حداقلی صنعت در تولید این محصول باعث می‌شود تا این هنر باستانی را هنر - صنعت بدانیم؟ آیا فرش مطلقاً هنر است یا با سهم اندک صنعت در فرایند تولید آن، می‌توان فرش را هنر - صنعت قلمداد کرد؟

برای یافتن پاسخ پرسش‌هایی که پیش‌تر به آن اشاره شد و بررسی نقش امروزی طراحان در تولید فرش، به گفت‌وگو با هوشنگ زارع اصل، طراح، رنگرز و تولیدکننده پرداختیم تا نظر او را در این زمینه جویا شویم.

تولیدکننده‌های فرش دست بافت نمی‌خواهند هزینه کنند!

این هنرمند در ابتدا با انتقاد از رایج شدن واژه‌ی هنر - صنعت چنین اظهار می‌کند: «ما باید فرش را یک هنر ملی بدانیم که صنعت تقریباً در آن هیچ نقشی ندارد. هر کسی که فرش را هنر - صنعت اطلاق می‌کند یا شناخت کافی ندارد و این هنر را نمی‌شناسد و یا اینکه هدفی دارد. برای مثال نگارگری و تذهیب معمولاً از آبرنگ و قلموی صنعتی استفاده می‌کنند اما آیا کار آنان را صرفاً صنعت انجام می‌دهد؟ شما چگونه می‌توانید دست به تولید بزنید بدون اینکه صنعت در آن دخیل نباشد؟ این موارد اصلاً نمی‌توانند به عنوان معیار در نظر گرفته شوند و نمی‌توانند هنر فرش را به هنر - صنعت تبدیل کنند.»

او ادامه می‌دهد: «تولیدکننده‌های فرش دست بافت نمی‌خواهند هزینه کنند و متأسفانه طراح‌های ما به سمت فرش ماشینی رفته‌اند. دلشان هم نمی‌خواهد، اما به هر حال مجبور هستند بخاطر درآمد این کار را انجام دهند. فرش ماشینی مطلقاً صنعتی است که در بخشی از روند تولید آن یک هنرمند کمک می‌کند؛ اما فرش دستیافت قضیه‌اش متفاوت است. حتی قبلاً مصالح هم با دست تولید می‌شد. از ریسندگی تا رنگرزی، طراحی و بافت به شیوه سنتی انجام می‌گرفت و هنوز هم همین‌طور است. فقط در برخی مواقع ما از وسیله‌هایی استفاده می‌کنیم که به صورت صنعتی تولید شده و در تمام هنرها این باب است.»

زارع اصل اضافه می‌کند: «خود نقاشان که می‌گویند نقاشی هنر است، تمام لوازشان صنعتی تولید می‌شود؛ ولی آیا نقاشی هنر - صنعت است؟ شخصی که نمی‌داند که بوده، یک اشتباه تاریخی کرده و فرش را هنر - صنعت اطلاق کرده است. من خودم هیچ وقت از این واژه استفاده نکردم، چون به این هنر آگاه هستم و کسی که آگاه باشد از واژه هنر - صنعت استفاده نمی‌کند چراکه هنر ملی ما است و صد درصد هنر است.»

این هنرمند با اشاره به نقش بافندگان اظهار می‌کند: «بافنده مثل کارگری نیست که فقط کار تکنیکی انجام دهد، بلکه فردی است که یک هنر را پیاده می‌کند و در واقع آن را با خلاقیت، تجربه و هنرش خلق کرده است. حالا ما اصرار داریم به هر صورتی صنعت را در هنر فرش وارد کنیم. الان فرش ما مظلوم واقع شده و مدام به دلیل نداشتن یک مدیریت کارآمد در حال ضربه خوردن است.»

او ادامه می‌دهد: «ببینید زمانی که ما هنری داریم که دیگران نمی‌توانند در آن با ما رقابت کنند و ما آن را با هنر و خلاقیت خودمان خلق می‌کنیم، یعنی تنها و مظلوم بودن فرش. برای مثال مرکز ملی فرش می‌گوید: بیایید سلیقه‌یابی کنید. اگر کسی فرش ایران را بشناسد، می‌داند انقدر تنوع زیاد است که می‌تواند هر سلیقه‌ای را دربر بگیرد. اصلاً امکان ندارد کسی بیاید و تنوع فرش‌های ایرانی را ببیند و چیزی را نپسندد؛ برای مثال اگر از یکی بپرسید که رنگ زمینه فرش چه رنگی دوست دارد؟ اگر بگوید نارنجی ما می‌آییم و هزار فرش با زمینه رنگ نارنجی تولید می‌کنیم که فقط دو تخته آن به فروش می‌رود و این یعنی سلیقه‌یابی وجود ندارد و کارهایی که الان انجام می‌شوند، بردن سلیقه تولید به بیراهه است.»

زارع اصل همچنین بیان می‌کند: «برای مثال می‌آیند و می‌گویند که فرش هند و پاکستان و نپال در حال حاضر با قیمت پایینی عرضه می‌شود و ما هم باید کاری انجام دهیم؛ اما چه کنیم؟ به جای مصالح خوب از مصالح به درد نخور استفاده کنیم یا پول رنگرز و طراح را پرداخت نکنیم؟ بافنده حرفه‌ای نیاوریم و یک بافنده معمولی بیاوریم چون دستمزدش کمتر است و ما می‌خواهیم به پای تولیدات هند و نپال و پاکستان برسیم؟»

صحبت بر سر حفظ هنر فرش است

او با اشاره به افکار غلطی که در حوزه فرش شکل گرفته‌اند، می‌گوید: «ما با دست خودمان هنر خودمان را روز به روز به نابودی نزدیک‌تر می‌کنیم؛ چراکه افکار، افکار غلطی هستند. سال‌های طولانی زحمت صرف شده و فرش‌های نفیسی در دوره‌های مختلف مثل صفوی تولید شده‌اند. دلیل آن هم این بوده که تجارت خارجی ایران خیلی گسترش پیدا می‌کند و از طرف دربار هدایایی به کشورهای دیگر فرستاده می‌شود و دولت مجبور به حمایت از هنرمندان می‌شود تا دغدغه‌ی مالی نداشته باشند و فقط به هنر بپردازند. نتیجه آن هم دوره صفویه و آثاری است که هرکدام از موزه‌ها امروزه به داشتن یک تخته‌ی آن افتخار می‌کنند.»

زارع اصل ادامه می‌دهد: «ما هنرمندان خوبی از طراح و رنگرز گرفته تا بافنده داریم و فقط مدیریت خوبی در زمینه تولید و ارائه نداریم. یعنی الان تکلیف فرش مشخص نیست که چه ارگانی متولی اصلی آن محسوب می‌شود؟ مرکز ملی فرش است؟ وزارت صمت یا میراث فرهنگی؟»

این هنرمند اضافه می‌کند: «انتقال مرکز ملی فرش ایران از وزارت صمت به وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی هیچ فرقی به حال فرش ندارد؛ چراکه فرش در هر دو صورت هم مظلوم است. فرش چرا نباید خودش تشکیلات جدا داشته باشد؟ چرا باید همیشه زیر نظر یک وزارت خانه باشد. ۳۰ سال پیش شخصی اشتباهی مرتکب شدند و ما الان نزدیک به ۳۰ سال است که نمی‌توانیم این اشتباه را جبران کنیم!»

زارع اصل همچنین بیان می‌کند: «زمانی که رییس مرکز ملی فرش ایران از واژه‌ی هنر - صنعت برای فرش استفاده می‌کند، مایه‌ی تأسف است. اگر فردی اطلاعاتی ندارد، دلیلی ندارد اظهارنظری کند و مسئولیتی را عهده‌دار شود که در رابطه با این هنر است. طراحی، شیوه تولید و رنگرزی ما در مقام اول قرار دارد.»

او با اشاره به دیدگاه‌های مختلفی که درباره‌ی کیفیت طرح فرش‌ها وجود دارد، می‌گوید: «برای مثال تاجر می‌گوید من فقط می‌خواهم فرشم را بفروشم و هرچه را که بخرند من می‌فروشم، اما یک نفر می‌گوید من فقط کار اصیل می‌فروشم. این دیدگاه‌ها همیشه بوده اما دلیلی نیست که اگر یک مشتری کار مدرن می‌خواهد، همه همان را بخواهند. ما تنوع محصولات را داریم اما متأسفانه در ارائه، عملکرد ضعیفی داریم و جایگاه هنرمان را نمی‌دانیم. دعوا بیشتر بر سر سودهای شخصی است. اگر افراد بخواهند مثل قدیم کارهایشان را پیش ببرند، معلوم هست خب طراح بهترین طرح را می‌زند و پولش را دریافت می‌کند، رنگرز بهترین کارش را انجام می‌دهد و پولش را می‌گیرد. بافنده نیز همینطور و بعد کار به دست تاجر یا ارائه کننده می‌رسد و او باید بلد باشد چگونه کار ارائه را انجام دهد.»

این هنرمند اضافه می‌کند: «در نمایشگاهی که من هم به عنوان مشاور همراه یک خریدار خارجی بودم، او قصد داشت فرشی خریداری کند و درنهایت یک فرش خیلی معمولی خریداری کرد. از او پرسیدیم که چرا کارهای بهتر را خریداری نکرده؟ او در پاسخ به ما گفت چون من قصری ندارم که چنین کاری بخرم و این فرش‌ها لایق قصر هستند. دیدگاه خارجی‌ها نسبت به فرش ایرانی همین است که برخی از این کارها را لایق قصر می‌دانند!»

او در ادامه اظهار می‌کند: «ما می‌توانیم محصولاتی داشته باشیم برای کسانی که توان خرید آن را دارند. یا محصولات آرام‌تری داشته باشیم برای کسی که می‌خواهد فرشی را استفاده کند و چند سال بعد عوض کند. اشتباه‌های ما خیلی زیاد است و متأسفانه شناخت کافی از این هنر ملی وجود ندارد. فرش، هنر ملی ایرانیان است. اگر الان دقت کنید، متوجه می‌شوید که فرش یک کالای حذف نشدنی از زندگی ایرانیان است. الان دیگر صحبت بر سر گسترش این هنر نیست، صحبت حفظ هنری است که هزاران سال زمان برده تا به این پایه برسد. هر کسی چه غلط چه درست می‌تواند دیدگاه خود را داشته باشد اما اشاعه دادن دیدگاهی که نادرست است، کار غلطی محسوب می‌شود.»

چرا از افرادی که مانده‌اند، حمایت نمی‌کنند؟

زارع اصل درباره‌ی مسأله‌ی مهاجرت طراحان فرش به کشورهای همسایه که چندی پیش نیز از سوی رییس مرکز ملی فرش ایران به آن اشاره شده بود، می‌گوید: «تعدادی از طراحان به کشورهایمانند ترکیه مهاجرت کرده‌اند تا بتوانند درآمد بیشتری داشته باشند؛ اما اصلاً طرح ایرانی را زیر سوال برده‌اند و حتی جایگاه طراحی را نیز پایین آورده‌اند. بسیاری از طراح‌های خوب ما در ایران هستند و مهاجرت نکرده‌اند. برای مثال خود من با این همه سابقه هیچ وقت به این فکر نکرده‌ام که بروم.»

او ادامه می‌دهد: «رییس مرکز ملی به جای اینکه توپ را در زمین طراحان بندازد، برود و از تولیدکننده‌ها پرسش و پاسخ کند که آخرین باری که پول طراحی پرداخت کرده‌اند چه زمانی بوده است؟ تولیدکننده‌های ما یادشان نمی‌آید که آخرین بار چه زمانی پول طراحی داده‌اند. تولیدکننده‌ها همه چیز را مجانی می‌خواهند. یک تولیدکننده می‌خواهد پول رنگرزی را کمتر بدهد و سودش را ببرد.»

این هنرمند اضافه می‌کند: «اگر بگویم کار بافندگی تلفیقی از تکنیک و هنر است، طراحی را باید صد درصد هنر بدانیم. طراح به عنوان یک هنرمند خلاق همیشه ایده‌ای را تولید و به سرانجام می‌رساند و سایر عوامل تولید آن را اجرا می‌کنند. هر آنچه که روی فرشی درحال اتفاق افتادن است، طراح تصمیم آن را می‌گیرد. زمانی که طراح در جایگاه خودش نباشد، قرار است چه اتفاقی رخ دهد؟ یعنی کل محصول درست جلو نرفته است. هر آنچه که در طراحی اجرا شود، قابل بافت است. خب الان جایگاه طراح کجاست؟ الان طراح‌های خوب و اصلی ما چه جایگاهی دارند؟ ما فقط با عشق و دل خودمان است که داریم کارمان را ادامه می‌دهیم.»

منبع: ایسنا